

Vragen aan... Han van Dobben

Hoe ben je in de wereld van de korstmossen terecht gekomen?

Ik was destijds als NJN'er lid van de sjoc-groep en die werd door Jan Barkman (die in de jaren '40 en '50 van de vorige eeuw onderzoek had gedaan naar de relatie tussen epifyten en luchtverontreiniging) benaderd met de vraag of we zijn onderzoek (toen, dat was eind jaren '60) konden herhalen. Ik herinner me nog goed de Sjoc-groepvergadering waarin Joop Smittenberg (toen voorzitter) vroeg naar vrijwilligers die epifyten wilden leren en inventariseren. Door heel Nederland, wel te verstaan. Mijn toenmalige vriendin Noor sprong gelijk op en zei: dat gaan we doen. Ik had niets meer in te brengen en moest wel mee. Het echte begin van wat WHEN (Werkgroep Herkartering Epifytenwoestijnen Nederland) ging heten was een legendarisch weekend bij Barkman op zijn (inmiddels ook al legendarische) Biologisch Station in Wijster. We kregen daar een soort stoomcursus epifyten met als doel om 30 soorten te leren die we dan zouden inventariseren.

Om die inventarisatie door vrijwilligers te laten doen was wat hoog gegrepen – het vorderde wel, maar heel langzaam. Er kwam pas schot in het project toen Barkman kans zag een promovenda (Toke de Wit) op het project te zetten. Zij werd aangesteld bij het toenmalige RIN (nu na eindeloos veel fusies en reorganisaties Alterra geworden). En er kwam ook wat geld om de inventarisaties door betaalde krachten te laten doen. Mijn vriend Pim van der Knaap en ik gingen daar een belangrijke rol in spelen. Van onze reiskostenvergoeding kocht ik een auto waarmee we maandenlang het land doorkruisten om uurhok voor uurhok epifyten te inventariseren. Het was een avontuurlijk leven, onderdak 's avonds was nooit een probleem want als NJN'ers hadden we natuurlijk vrienden door het hele land. Die 30 soorten die we moesten kennen bleek veel te weinig – als een hamer je enige gereedschap is ziet elk probleem er uit als een spijker en zo is het met die soorten ook. Maar we leerden snel bij en zochten ook anderen op om onze soortenkennis te verrijken. Maarten Brand was daarvoor heel belangrijk, hij keek al vóór die WHEN-periode naar korstmossen. Mijn studie – en later ook promotie – besteedde ik aan onderzoek aan korstmossen. In 1976 promoveerde Toke, de kroon op ons werk!

Inmiddels was ik afgestudeerd en werd ik opgeroepen voor militaire dienst. Ik weigerde en werd – na tussenkomst van Toke – tewerkgesteld op het RIN, en ging daar door met het werk aan luchtverontreiniging. Later ben ik daar ook op gepromoveerd. Toen mijn diensttijd er op zat vroegen ze of ik niet wilde blijven als gewone medewerker en nu – ruim 40 jaar na de start van WHEN – werk ik daar nog steeds, en ook nog steeds aan ecologische effecten van luchtverontreiniging!

Je behoorde tot de eerste generatie lichenologen in de werkgroep en werd later voorzitter. Hoe kijk je terug op de ontwikkeling van de BLWG na de jaren zeventig?

Er waren de afgelopen decennia twee heel positieve ontwikkelingen: die van de lichenologen en die van de lichenen zelf. In de jaren '70 lag helemaal de nadruk op de epifyten, en dan vooral de achteruitgang daarvan sinds de tijd van Barkman. Ergens eind jaren '70 voerde Pim een herinventarisatie van epifyten uit voor de provincie Utrecht, en hij wees me op de toename van nitrofyten en dacht dat mest uit de landbouw de oorzaak was. Ik wilde dat eerst niet geloven, maar achteraf bleek dat het eerste teken te zijn van een spectaculaire ontwikkeling: de terugkeer van de epifyten door de daling van SO₂, en de verschuiving naar nitrofyten door de steeds toenemende emissie van ammoniak. Inmiddels is onze epifytenflora (zowel mossen als korstmossen) onvoorstelbaar veel rijker dan in de jaren '70! Tegelijk hebben de lichenologen ook een enorme ontwikkeling doorgemaakt, waarbij onder aanvoering van mensen als Kok van Herk, André Aptroot en Leo Spier onze soortenkennis enorm werd uitgebreid en onze blik zich verbreedde van alleen epifyten naar alle substraten, en er veel energie werd gestoken in het vastleggen van onze ervaring in veldgidsen en Rode Lijsten. In soortenkennis waren anderen verre mijn meerdere, maar ik kon wel vanuit mijn positie bij Alterra het onderzoek aan mossen en korstmossen onder de aandacht van het beleid brengen. Zo lukte het

om korstmossen binnen te loodsen in het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring). Inmiddels heeft de BLWG een gevestigde en alom gewaardeerde positie tussen de andere PGO's.

Wat is voor de werkgroep de grootste uitdaging?

Het onderzoek aan lagere planten blijft natuurlijk een beetje fragiel – we zijn enerzijds afhankelijk van geld dat uit het beleid komt en dat blijft alleen maar stromen zolang de politiek daar voordeel bij denkt te hebben. Het feit dat natuurbeleid tegenwoordig in Brussel en niet meer in Den Haag wordt gemaakt werkt denk ik wel in ons voordeel, maar bedenk dat de Habitatrichtlijn heel veel dieren, hogere planten en ook een rijtje mossen met name noemt, maar geen korstmossen (behalve dan een verbod op het verzamelen van *Cladonia*'s). En anderzijds zijn we afhankelijk van amateurs die alleen uit liefde aan 'small is beautiful' werken. Een grote uitdaging voor ons lijkt me om taxonomisch onderzoek aan mossen en korstmossen weer terug te krijgen bij de universiteiten! Dan heb je een vaste basis waar je altijd op kan terugvallen, en een kweekvijver voor nieuwe leden.

Wie is de volgende persoon die geïnterviewd wordt in deze rubriek?

Maarten Brand, de stille kracht van de lichenologie. Je ziet hem niet op excursies en hoort nooit wat van hem, maar als je een echt lichenologisch probleem hebt – bel Maarten! Ik heb grote bewondering voor iemand die zijn hele leven zo in stilte en met zo veel ijver aan zo'n onopvallend groepje organismen werkt.

Han, rustend tegen *Xanthoria elegans* in de Himalaya (foto: Anne Schmidt).